

УДК 347.78

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.58>

КОМПЕТЕНЦІЯ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ПАЛАТИ НОІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПАТЕНТНИХ ПРАВ

Панасюк К.Т.,

*здобувачка кафедри інтелектуальної власності,**інформаційного та корпоративного права,**Львівський національний університет імені Івана Франка*

ORCID: 0000-0002-1458-3302

Панасюк К.Т. Компетенція Апеляційної палати НОІВ у сфері охорони патентних прав.

Стаття присвячена аналізу компетенції Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності. Встановлено, що Апеляційна палата є колегіальним органом Національного органу інтелектуальної власності для розгляду заперечень проти рішень НОІВ щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, заяв про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності недійсними повністю або частково, заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні та розгляду інших питань, що належать до його компетенції відповідно до закону. Встановлено, що для належної правової охорони та захисту патентних прав (і прав інтелектуальної власності загалом), повинен бути баланс належного правового регулювання та функціонування відповідних інституцій, які забезпечують можливість розгляду заяв, скарг щодо захисту порушених прав. Встановлено, що в Україні у 2020 р. відбулася реформа законодавства у сфері промислової власності, яка суттєво вдосконалила законодавчі положення щодо правового режиму всіх об'єктів патентного права, щодо порядку набуття, здійснення та захисту прав на них. Доведено, що Діяльність Апеляційної палати НОІВ спрямована саме на посилення правової охорони та захисту об'єктів промислової власності (у тому числі і об'єктів патентного права). Доведено, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014) окреслила основні засади захисту прав інтелектуальної власності, які повинні застосовуватися в Україні для того, щоб вітчизняне законодавство відповідало європейським стандартам. Обґрунтовано, що розгляд заяв та заперечень Апеляційною палатою НОІВ відбувається в рамках приватно-правових відносин, а не в рамках публічно-правових, оскільки права інтелектуальної власності загалом (і патентні права зокрема) мають приватно-правову природу, і відносини щодо їх набуття, здійснення та захисту є приватно-правовими. Обґрунтовано, що діяльність Апеляційної палати НОІВ щодо захисту цих прав не може трактуватися як діяльність органу публічної адміністрації, оскільки Апеляційна палата НОІВ входить до структури саме державної організації (НОІВ), а не органу державної влади. Доведено, що діяльність Апеляційної палати НОІВ і її компетенцію слід розглядати крізь призму приватноправових відносин, оскільки повноваження Апеляційної палати НОІВ спрямовані на розгляд спорів приватно-правового характеру, про що свідчить і судова практика та правові позиції Верховного Суду. Доведено, що діяльність Апеляційної палати НОІВ не може трактуватися як розгляд і вирішення справи, пов'язаної із захистом патентних прав, в рамках адміністративної процедури, а є приватноправовим механізмом захисту порушеного, оспореного або невизнаного права.

Ключові слова: НОІВ, винахід, корисна модель, УКРНОІВІ, Апеляційна палата, інтелектуальна власність, промислова власність, адміністративна процедура.

Panasyuk K.T. Competence of the Appeals Chamber of the National Intellectual Property Office in the field of patent rights protection.

The article is dedicated to the analysis of the competence of the Appellate Chamber of the National Intellectual Property Office. It is established that the Appellate Chamber is a collegial body of the National Intellectual Property Office for considering objections to decisions of the National Intellectual Property Office on the acquisition of rights to intellectual property objects, applications for recognizing rights to intellectual property objects as invalid in whole or in part, applications for recognizing a trademark as well-known in Ukraine and considering other issues within its competence in accordance with the law. It is established that for proper legal protection and defense of patent rights (and intellectual property rights in general), there must be a balance of proper legal regulation and the functioning of relevant institutions that ensure the possibility of considering applications and complaints regarding the protection of violated rights. It is established that in Ukraine in 2020, a reform of legislation in the field of industrial property took place, which significantly improved the legislative provisions on the legal regime of all objects of patent law, on the procedure for acquiring, exercising and protecting rights to

them. It is proven that the activities of the Appeal Chamber of the National Intellectual Property Office are aimed specifically at strengthening the legal protection and defense of industrial property objects (including patent objects). It is proven that the Association Agreement between Ukraine and the EU (2014) outlined the basic principles of intellectual property rights protection, which must be applied in Ukraine in order for domestic legislation to comply with European standards. It is substantiated that the consideration of applications and objections by the Appeal Chamber of the National Intellectual Property Office takes place within the framework of private-law relations, and not within the framework of public-law relations, since intellectual property rights in general (and patent rights in particular) are of a private-law nature, and relations regarding their acquisition, exercise and protection are private-law. It is substantiated that the activities of the Appeal Chamber of the National Intellectual Property Office in protecting these rights cannot be interpreted as the activities of a public administration body, since the Appeal Chamber of the National Intellectual Property Office is part of the structure of a state organization (National Intellectual Property Office), and not a state authority. It is proved that the activities of the Appellate Chamber of the National Intellectual Property Office and its competence should be considered through the prism of private law relations, since the powers of the Appellate Chamber of the National Intellectual Property Office are aimed at considering disputes of a private law nature, as evidenced by judicial practice and legal positions of the Supreme Court. It is proved that the activities of the Appellate Chamber of the National Intellectual Property Office cannot be interpreted as the consideration and resolution of a case related to the protection of patent rights within the framework of an administrative procedure, but are a private law mechanism for protecting a violated, disputed or unrecognized right.

Key words: National Intellectual Property Office, invention, utility model, UKRNOIVI, Appellate Chamber, intellectual property, industrial property, administrative procedure.

Постановка проблеми. Апеляційна палата є колегіальним органом Національного органу інтелектуальної власності (далі – НОІВ) для розгляду заперечень проти рішень НОІВ щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, заяв про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності недійсними повністю або частково, заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні та розгляду інших питань, що належать до його компетенції відповідно до закону, інших законів та нормативно-правових актів України. Відповідно до Розпорядження КМУ від 28 жовтня 2022 р. № 943-р «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» функції Національного органу інтелектуальної власності виконує державна організація “Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій” (далі – УКРНОІВІ). Відтак Апеляційна палата діє як структурний підрозділ УКРНОІВІ.

Повноваження Апеляційної палати, вимоги до її членів, порядок розгляду Апеляційною палатою заперечень проти рішень НОІВ щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, порядок організаційного та технічного забезпечення діяльності Апеляційної палати та вирішення інших питань, що належать до її компетенції, визначаються Регламентом Апеляційної палати, затвердженим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності. Станом на сьогодні Регламент Апеляційної палати був затверджений Наказом Міністерства економіки України 23 листопада 2023 року № 17768.

Компетенція Апеляційної палати НОІВ не є дуже різноплановою, а навпаки – спрямована на розгляд окремих вузьких питань, пов'язаних з реєстрацією прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності, набуття прав на добре відому торговельну марку і визнання недійсним прав на об'єкти патентного права. Останні повноваження є новими для Апеляційної палати НОІВ, тому вони потребують особливої уваги та аналізу.

На актуальність вказаного наукового дослідження вказує також те, що забезпечення належного правового захисту права на об'єкти інтелектуальної власності в Україні передбачає утвердження ефективних нормативно-правових, інституційних (судових і позасудових) та економічних механізмів, функціонування яких здійснюється відповідно до міжнародних зобов'язань нашої держави і з урахуванням кращих зарубіжних практик у ІР-сфері [1, с. 31]. Погоджуємося, що для належної правової охорони та захисту патентних прав зокрема, і прав інтелектуальної власності загалом, повинен бути баланс належного правового регулювання та функціонування відповідних інституцій, які забезпечують можливість розгляду заяв, скарг щодо захисту порушених прав. Вагоме місце серед таких інституцій посідає саме Апеляційна палата, яка відновлює свою діяльність відповідно до нового Регламенту.

Стан опрацювання проблематики. Правовий статус НОІВ загалом, і Апеляційної палати НОІВ зокрема були предметом поодиноких наукових досліджень. Зокрема, слід звернути увагу на наукові доробки Дорошенка О.Ф., Капіци Ю.М., Козинця А.О., Орлюк О.П., Яворської О.С., Тарасен-

ка Л.Л., Тверезенко О.О. та інших. Водночас ці наукові дослідження стосувалися окремих аспектів діяльності НОІВ та не охоплюють комплексно питання щодо компетенції Апеляційної палати НОІВ. Оновлене вітчизняне законодавство у сфері промислової власності породжує багато дискусійних питань щодо компетенції та повноважень Апеляційної палати, що зумовлює актуальність цього наукового дослідження.

Метою цієї статті є аналіз положень чинного законодавства України щодо компетенції Апеляційної палати НОІВ, визначення прогалин правового регулювання та висловлення пропозицій щодо вдосконалення відповідних правових норм.

Виклад основного матеріалу. В Україні у 2020 р. відбулася реформа законодавства у сфері промислової власності, яка суттєво вдосконалила законодавчі положення щодо правового режиму всіх об'єктів патентного права, щодо порядку набуття, здійснення та захисту прав на них [3, с. 68; 4, с. 140]. Патентна сфера для України є стратегічно важливою, відтак Україна потребує здійснення ефективної правової політики в напрямку вдосконалення механізмів правової охорони винаходу та корисної моделі [2, с. 67]. Діяльність Апеляційної палати спрямована саме на посилення правової охорони та захисту об'єктів патентного права. Після початку функціонування Апеляційної палати матиме місце зменшення судових спорів з питань інтелектуальної власності, оскільки буде посилюватися тенденція щодо захисту таких об'єктів інтелектуальної власності, як винаходи, промислові зразки і торговельні марки в адміністративному (позасудовому порядку) [1, с. 26]. Очевидно, автори цього твердження мали на увазі, що саме Апеляційна палата повинна взяти на себе вирішення частини спорів щодо об'єктів промислової власності.

У науковій літературі вказують, що саме Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014) зробила наголос на необхідності посилення охорони об'єктів інтелектуальної власності [2, с. 66]. Справді ст. 230 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС окреслила основні засади захисту прав інтелектуальної власності, які повинні застосовуватися в Україні для того, щоб вітчизняне законодавство відповідало європейським стандартам. Так, відповідно до цієї статті Україна мала би забезпечити процедури та засоби захисту, необхідні для забезпечення дотримання охорони прав інтелектуальної власності; при цьому ці заходи, процедури та засоби захисту мають бути добросовісними і справедливими та не повинні бути надмірно складними чи дорогими або спричиняти необґрунтовані строки чи невиправдані затримки.

У ч. 2 цієї ж статті йдеться про те, що ці заходи та засоби захисту мають бути, по-перше, ефективними, співрозмірними і стримуючими, по-друге, мали би забезпечити захист від зловживань. Звертаємо увагу, що діяльність Апеляційної палати, зокрема, щодо розгляду заяв про визнання недійсними прав на винаходи або корисні моделі, спрямована на боротьбу з патентними зловживаннями, а саме на боротьбу з так званим «патентним тролінгом», коли заявник, для прикладу, патентує загальновідомі технічні рішення, отримуючи на них правову охорону в якості корисних моделей. На появу патентного тролінгу впливає також і територіальна обмеженість дії патентних прав, яка зумовлює те, що будь-яка особа з іншої країни може використати чужий винахід (який запатентовано в іншій країні), отримавши інформацію про нього і нібито зробивши відкриття паралельно [5, с. 54].

Окремі автори відносять розгляд питання в позасудовому порядку щодо визнання недійсним патенту до неюрисдикційного порядку захисту патентних прав (так зване «адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту патентних прав та інтересів»). Зокрема, як вказують у науковій літературі, особливістю такого захисту є можливість проведення процедур опротестування видання патентів, ці процедури передбачені законодавством багатьох країн і виконуються патентними відомствами, які розглядають подані протести і приймають відповідні рішення, при цьому зазвичай основним об'єктом протесту є видання патентів [6, с. 161]. Змістовно вказана позиція є вірною, однак, на нашу думку, не йдеться саме про адміністративно-правовий порядок захисту патентних прав, оскільки Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» передбачає процедуру «post grant opposition», яка реалізується саме Апеляційною палатою УкрНОІВІ, який не входить до системи органів виконавчої влади, а є державною організацією, на яку покладено функції НОІВ.

Інші автори навпаки – розглядають компетенцію Апеляційної палати НОІВ крізь призму юрисдикційного порядку захисту. Зокрема, як відзначає Волинець І., юрисдикційна форма передбачає звернення до суду або інших державних органів за захистом порушених прав, а неюрисдикційна – це самостійний захист прав без звернення до суду або інших державних органів; в межах юрисдикційної форми вирізняють загальний порядок захисту (судовий) і спеціальний порядок захисту (адміністративний) порушених прав інтелектуальної власності [7, с. 55]. Вказана авторка, характеризуючи адміністративний порядок захисту, наголошує, що він належить саме до юрисдикційних, оскільки здійснюється за допомогою органів, що здійснюють адміністративну юрисдикцію: Антимонопольним комітетом України, а також Апеляційною палатою НОІВ [7, с. 55].

Вважаємо дискусійними позиції науковців, які відносять повноваження Апеляційної палати НОІВ як до юрисдикційного, так і до неюрисдикційного порядку захисту, адже НОІВ, як відзначалося вище, це державна організація, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності. НОІВ не розглядається законодавцем як орган влади, а відтак не доцільно стверджувати, що процедура, відповідно до якої відбувається розгляд заперечення проти рішення НОІВ, прийнятого за результатом розгляду заявки на винахід чи корисну модель, чи процедура «post grant opposition» (заява про визнання недійсним прав на винахід чи корисну модель), є адміністративною. Вважаємо, що у даному випадку доцільно вживати поняття «позасудовий порядок захисту» відповідного права, який здійснюється саме Апеляційною палатою НОІВ. Цей підхід також підтверджується і положеннями Закону України «Про адміністративну процедуру». Так, відповідно до п. 5 ст. 2 цього закону адміністративна процедура – це визначений законом порядок розгляду та вирішення справи. Під адміністративною справою законодавець розуміє справу, що стосується саме публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації права, свободи чи законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснюється адміністративним органом [8]. Звертаємо увагу на те, що розгляд заяв та заперечень Апеляційною палатою НОІВ відбувається в рамках приватно-правових відносин, а не в рамках публічно-правових, оскільки права інтелектуальної власності загалом і патентні права зокрема мають приватно-правову природу, і відносини щодо їх набуття, здійснення та захисту є приватно-правовими. Тому діяльність Апеляційної палати НОІВ щодо захисту цих прав не може трактуватися як діяльність органу публічної адміністрації, більше того, Апеляційна палата входить до структури саме державної організації, а не органу влади.

Слід звернутися до визначення і адміністративного провадження, яке наведено у п. 4 ст. 2 Закону України «Про адміністративну процедуру», відповідно до якого адміністративне провадження розглядається як сукупність процедурних дій, що вчиняються саме адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення справи, що завершується прийняттям і, в необхідних випадках, виконанням адміністративного акта. При цьому адміністративний орган – це орган виконавчої влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадова особа, інший суб'єкт, який відповідно до закону уповноважений здійснювати функції публічної адміністрації [8]. Законодавець чітко вказує на те, хто належить до органів влади – це органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, органи влади АРК, інші суб'єкти, які виконують функції публічної адміністрації (надання адміністративних послуг, здійснення інспекційної (контрольної, наглядової) діяльності, вирішення інших справ за заявою особи або за власною ініціативою адміністративного органу). Апеляційна палата НОІВ не виконує функції публічної адміністрації, НОІВ – не є органом виконавчої влади.

Вказана позиція також підтверджується тим, що рішення Апеляційної палати НОІВ, або ж рішення НОІВ (УКРНОІВІ) може бути оскаржено до місцевого загального суду або до господарського суду, а не до адміністративного суду.

Частиною 2 ст. 20 ГПК України визначено компетенцію Вищого суду з питань інтелектуальної власності, до якої, зокрема, належить розгляд справ у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування; справ у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси тощо.

Відзначаємо, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності ще не створено, і він мав би розпочати свою роботу з дня, наступного за днем опублікування Головою Вищого суду з питань інтелектуальної власності в газеті «Голос України» повідомлення про початок роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а до початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності справи щодо прав інтелектуальної власності розглядаються за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу, судами відповідно до правил юрисдикції (підвідомості, підсудності), які діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу (про це вказано у пп. 15, 16 п. 1 розділу XI ГПК України).

Дійсно, порядок набуття майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності визначений ЦК України та законами у сфері авторського права та у сфері промислової власності. За змістом ст. 420 ЦК України до об'єктів права інтелектуальної власності, належать, зокрема, винаходи та корисні моделі (об'єкти патентного права), а суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (зокрема, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до закону

чи договору (стаття 421 ЦК України). Тому і спір, який виникає між суб'єктом прав інтелектуальної власності і іншою особою є приватно-правовим. Така позиція підтверджується і правовими позиціями Верховного Суду [9; 10]. Більше того, Велика палата Верховного Суду ще у 2019 р. висувала, що позови пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності віднесено до юрисдикції господарського суду також саме з огляду на те, що ці правовідносини носять приватноправовий характер та не мають ознак публічно-правового [11]. Приватноправові відносини вирізняються наявністю майнового чи немайнового, особистого інтересу учасника, спір має приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням або загрозою порушення приватного права чи інтересу, як правило майнового, конкретного суб'єкта, що підлягає захисту в спосіб, передбачений законодавством для сфери приватноправових відносин. Натомість публічно-правовий спір, на який поширюється юрисдикція адміністративних судів, є спором між учасниками публічно-правових відносин і стосується саме цих відносин [11]. Звертаємо увагу, що ця позиція Великої Палати Верховного Суду була висловлена при розгляді справи за позовом Приватного підприємства «Курорти Приазов'я» до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України про скасування рішення про відмову в реєстрації знака для товарів і послуг, тобто відповідачем у цій справі був саме орган центральної виконавчої влади.

Аналізуючи вказані вище положення законодавчих актів, позиції Верховного Суду, приходимо до висновку, що діяльність Апеляційної палати УкрНОІВІ і її компетенцію слід розглядати крізь призму саме приватноправових відносин, оскільки повноваження Апеляційної палати зводяться до розгляду спорів приватно-правового характеру (оскарження рішень, прийнятих за результатами розгляду заявки на винахід, корисну модель, подання заяви про визнання недійсними прав на винахід, корисну модель). В подальшому рішення Апеляційної палати також оскаржуються до місцевого загального суду або до місцевого господарського суду залежно від суб'єктного складу учасників справи.

Тому діяльність Апеляційної палати не може трактуватися як адміністративна процедура розгляду і вирішення справи, пов'язаної із захистом патентних прав.

У науковій літературі зауважують, що Апеляційна палата не може замінити чи підміняти собою суди, які вирішують спори щодо об'єктів промислової власності, однак саме Апеляційна палата НОІВ має бути спроможна запропонувати для сторін спору важливу перевагу – швидкий, порівняно з судами в цілому, розгляд заяв і інших питань, які по-суті стосуються питань, що в судовому порядку вирішуються зазвичай господарськими судами і мали б також вирішуватись Вищим судом з питань інтелектуальної власності (після його створення) [1, с. 27]. Погоджуємося з такою позицією і відзначаємо, що діяльність Апеляційної палати є позасудовою, і хоча вона також спрямована на вирішення спору щодо прав інтелектуальної власності, однак право особи на судовий захист є безумовним і гарантованим державою, а тому це право не може бути обмежено. Свідченням цього є також можливість заінтересованої особи оскаржити рішення Апеляційної палати до суду у разі незгоди з такими рішеннями. Норми про це містяться у спеціальних законах у сфері промислової власності, зокрема, це передбачено ч. 9 ст. 24, ч. 1 ст. 33-1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Висновки. Компетенція Апеляційної палати НОІВ спрямована на розгляд заперечень проти рішень НОІВ (функції якого виконує УкрНОІВІ) щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності (зокрема, на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки та ін.), заяв про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності недійсними (винаходи, корисні моделі, промислові зразки), заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні.

Діяльність Апеляційної палати НОІВ і її компетенцію слід розглядати крізь призму приватноправових відносин, оскільки повноваження Апеляційної палати НОІВ спрямовані на розгляд спорів приватно-правового характеру, про що свідчить і судова практика та правові позиції Верховного Суду. У разі незгоди з рішенням Апеляційної палати НОІВ, заінтересована особа вправі оскаржити таке рішення до місцевого загального суду (відповідно до положень ЦПК України) або до місцевого господарського суду (відповідно до положень ГПК України) залежно від суб'єктного складу учасників справи з урахуванням положень закону про юрисдикцію та підсудність справи. Тому діяльність Апеляційної палати НОІВ не може трактуватися як розгляд і вирішення справи, пов'язаної із захистом патентних прав, в рамках адміністративної процедури, а є приватноправовим механізмом захисту порушеного, оспореного або невизнаного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Федоренко В.Л., Бутнік-Сіверський О.Б., Коваленко В.В. Судово-правові та економічні механізми охорони права на об'єкти інтелектуальної власності в Україні: проблеми і перспективи. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2021. № 2 (14). С. 11–39.

2. Мартинюк І.В. Правова охорона винаходу: сучасні тенденції та виклики. *Часопис цивілістики*. 2022. № 51. С. 64–68.
3. Тарасенко Л.Л. Реформа патентного законодавства (2020): основні новації щодо винаходів (корисних моделей). *Вісник Львівського університету*. Серія Юридична. 2021. № 73. С. 67–76.
4. Тарасенко Л.Л. Захист прав на винаходи та корисні моделі. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2024. № 78. С. 140–148.
5. Єременко А.В. Глобальні чинники інтернаціоналізації нематеріальних активів. *Вісник Національного транспортного університету*. Серія «Економічні науки». К.: НТУ. 2024. Вип. 2 (59). С. 52–60.
6. Горячов І.Д. Адміністративно-правове регулювання та захист патентних прав: зарубіжний та національний досвід. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 158–162.
7. Волинець І.П. Адміністративні засади захисту прав інтелектуальної власності від недобросовісної конкуренції на ринку лікарських засобів в Україні. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 4. С. 54–61.
8. Про адміністративну процедуру: Закон України № 2073-IX від 17.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення 11.07.2025).
9. Постанова Верховного Суду від 17 квітня 2024 р. у справі № 910/18677/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118417891> (дата звернення 11.07.2025).
10. Постанова Верховного Суду від 25 вересня 2024 року у справі № 199/3288/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122061756> (дата звернення 11.07.2025).
11. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29.05.2019 у справі № 826/15263/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82420761> (дата звернення 11.07.2025).